

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ

STATE FINANCIAL SUPPORT IN THE SYSTEM OF FINANCIAL SECURITY FOR THE FARMS IN UKRAINE

УДК 336.027:338.43+342

DOI: <https://doi.org/10.32843/bses.72-40>**Маслак Н.Г.**

к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Сумський національний
аграрний університет

Маслак О.М.

к.е.н., доцент,
доцент кафедри публічного управління
та адміністрування
Сумський національний
аграрний університет

Maslak Nataliia

Sumy National Agrarian University

Maslak Oleksandr

Sumy National Agrarian University

У статті досліджено питання особливостей джерел фінансового забезпечення фермерських господарств, визначено місце та роль державної фінансової підтримки в системі фінансового забезпечення діяльності фермерських господарств, а також види та напрями державної фінансової підтримки фермерських господарств України. Проведено аналіз обсягів державної фінансової підтримки фермерських господарств за період 2018–2021 рр. та визначено вплив на динаміку розвитку фермерських господарств різних видів. Визначено пріоритетні напрями та шляхи розвитку фермерських господарств, основні проблеми, що стримують подальший розвиток фермерських господарств та потребують державної фінансової підтримки. Обґрунтовано необхідність урахування показників ефективності використання коштів та досягнення встановлених цілей надання коштів державної підтримки під час прийняття рішення про формування програм та розподіл коштів.

Ключові слова: фінансове забезпечення, державна фінансова підтримка, фермерське господарство, сільськогосподарські кооперативи, ефективність.

В статье раскрыты вопросы особенностей источников финансового обеспечения фермерских хозяйств, определена роль государственной финансовой поддержки, а также её место в системе финансового обеспечения деятельности фермерских хозяйств. Исследованы виды и направления государственной финансовой поддержки фермерских хозяйств Украины, а также действующие программы поддержки. Проведен анализ объемов государственной финансовой поддержки фермерских хозяйств за период 2018–2021 гг. и определено влияние на динамику развития фермерских хозяйств разных видов. Выявлены основные проблемы получения и использования средств государственной финансовой поддержки. Обоснована необходимость учета показателей эффективности использования средств и достижения установленных целей предоставления средств государственной поддержки при принятии решения о формировании программ поддержки и механизмов распределения средств.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, государственная финансовая поддержка, фермерское хозяйство, сельскохозяйственные кооперативы, эффективность.

The article establishes the specifics of the activities of farms as one of the forms of management in the agricultural sector of the economy. It has been determined that the main forms of financial support for farms are budget financing, lending and self-financing. The issues of finding the optimal combination of various sources of financial support and determining the effectiveness of state financial support are relevant and need to be addressed. The role of state financial support, as well as its place in the system of financial support for the activities of farms, are defined in the article. The types and directions of state financial support for farms in Ukraine, as well as existing financial support programs, were studied. The analysis of the volume of state financial support for farms for the period 2018–2021 was carried out and the impact on the dynamics of development of farms of various types was determined. The main problems of obtaining and using state financial support are identified. The necessity of taking into account indicators of the effectiveness of the use of funds and achieving the established goals of providing state support funds when making a decision on the formation of support programs and mechanisms for distributing funds is substantiated. State financial support for farms is carried out by stimulating the increase in the volume of agricultural products with high added value; development of existing credit and financial mechanisms and introduction of new financial instruments; creation of favorable conditions for effective activity; involvement of youth in agriculture. The article substantiates that the main areas of state financial support for farms in Ukraine are: encouraging the creation of new farms and strengthening the competitiveness of existing farms; stimulating the development of agricultural service cooperatives; stimulating the transition of farms to the creation of organic products (raw materials); stimulation of primary processing and processing of products grown by farms; support for the development of animal husbandry in farms; technical and technological renewal of farms and agricultural cooperatives.

Key words: financial security, state financial support, farming, agricultural cooperatives, efficiency.

Постановка проблеми. Фермерські господарства належать до традиційної форми організації діяльності в сільському господарстві. Такі господарства здебільшого займаються вирощуванням зернових та олійних культур і мають низький рівень ефективності господарювання. Урожайність сільськогосподарських культур у фермерських господарствах у переважній більшості залишалася значно нижчою відносно середніх та великих аграрних підприємств. Серед основних причин цього – недостатнє матеріально-технічне забезпечення, відсутність можливості запровадження інноваційних технологій, повноцінного застосування засобів захисту рослин та добрив, що насамперед є наслідком обмеженості власних обігових коштів та доступності до кредитних ресурсів. Традиційно

основними формами фінансового забезпечення фермерських господарств є бюджетне фінансування, кредитування та самофінансування, поєднання яких дає змогу фермерським господарствам забезпечити ефективну діяльність. Питання пошуку оптимального поєднання різних джерел фінансового забезпечення та визначення ефективності державної фінансової підтримки потребують вирішення. Державна аграрна політика повинна бути спрямована на розроблення нових та розширення діючих програм фінансової підтримки розвитку фермерських господарств з урахуванням можливості досягнення цілей таких програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням становлення та розвитку системи фінансового забезпечення аграрного бізнесу при-

свячено значну кількість наукових праць, серед яких доцільно виокремити дослідження О. Гудзя, Л. Катана, Д. Олійника, П. Стецюка, Н. Трусової, Л. Худолія та О. Яцух [1–7]. У роботах цих науковців детально вивчаються питання сутності фінансового забезпечення та джерел фінансових ресурсів підприємств аграрного бізнесу. Незважаючи на всебічність досліджень, у розглянутих працях не визначено специфіку фермерських господарств із погляду необхідності розроблення та впровадження державних програм для їх фінансування.

Результати наукових досліджень щодо розвитку та фінансового забезпечення фермерських господарств в Україні знайшли відображення в багатьох публікаціях вітчизняних учених. Так, теоретичні основи фермерства, визначення їх ролі та місця в аграрному виробництві, а також загалом у соціально-економічному розвитку України і регіонів знайшли відображення в наукових роботах Л. Бойка, Ю. Бугуцького, Л. Гнатишина, І. Демчака, О. Дудника, Ю. Лупенка, М. Маліка, О. Саламіна, Г. Черевка, О. Шпикуляка [8–17] та ін.

Наукові роботи Т. Сокольської та А. Галайко [18; 19] присвячено ефективності функціонування фермерських господарств та запровадженню механізмів їх державної підтримки. У них, зокрема, зазначалося, що за належних організаційно-економічних умов функціонування фермерські господарства можуть досягти високого рівня розвитку, урахувавши економічні зв'язки з іншими господарськими структурами.

Разом із тим виклики сьогодення впливають на необхідність проведення подальших досліджень фінансового забезпечення фермерських господарств, зокрема впливу програм державної фінансової підтримки на їх стан та подальший розвиток.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення напрямів та програм державної фінансової підтримки фермерських господарств України з урахуванням результатів досягнення цілі підтримки та ефективності діяльності фермерських господарств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діючі програми державної фінансової підтримки фермерських господарств, спрямовані на підтримку новостворених та діючих фермерських господарств, передбачають створення у фермерських господарствах матеріально-технічної бази та, як наслідок, сприяють зростанню обсягів

виробництва конкурентоздатної сільськогосподарської продукції. Упродовж 2018–2021 рр. до цільових програм державної фінансової підтримки фермерів належали «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств», «Надання кредитів фермерським господарствам» (табл. 1).

У 2018 р. фінансову підтримку за програмою «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» надано 5 010 одержувачам на загальну суму майже 203,3 млн грн, або 96,8% до загального обсягу коштів, передбачених у державному бюджеті. Кошти спрямовувалися на: часткову компенсацію вартості насіння сільськогосподарських рослин вітчизняного виробництва у сумі 6,4 млн грн для 260 суб'єктів господарювання; часткову компенсацію вартості придбаної сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва у сумі 108,8 млн грн для 1 921 суб'єкта господарювання; часткову компенсацію витрат за надані дорадчі послуги – 203,5 тис грн для 24 фермерських господарств; часткову компенсацію відсоткової ставки за залученими кредитами, наданими державними банками, – 8,5 млн грн для 254 одержувачів; бюджетну субсидію на одиницю оброблюваних угідь (1 га) для 551 новоствореного фермерського господарства у сумі 28,1 млн грн та для 1 994 інших фермерських господарств у сумі 42,7 млн грн; фінансову підтримку 6 сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів у сумі 8,6 млн грн.

Серед вимог до учасників програми у 2018 р. існували обмеження для фермерських господарств щодо наявності земель сільськогосподарського призначення до 500 га, обсягу чистого доходу (виручки) за останній рік до 15 млн грн, а також можливість виключно один раз скористатися підтримкою з часткової компенсації закупленого насіння, техніки та обладнання вітчизняного виробництва протягом бюджетного періоду, тому не всі бажаючі фермерські господарства змогли скористатися підтримкою.

У 2021 р. за програмою «Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств» зменшено напрями та обсяги фінансування, які майже повністю спрямовані суб'єктам господарювання.

Окрім цього, для фермерських господарств виділялися кошти з державного бюджету за програмою «Надання кредитів фермерським господарствам». У 2021 р. за цією програмою перед-

Таблиця 1

Державна фінансова підтримка фермерських господарств України, тис грн

Напря́м	2018 рік			2021 рік		
	План	Факт	Відхилення, +/-	План	Факт	Відхилення, +/-
Кредити	43100,0	42580,1	-519,9	50000,0	50000,0	0,0
Кошти на безповоротній основі	210000,0	203263,5	-6736,5	120788,6	120764,6	-24,0

Джерело: складено авторами на основі [20]

бачено у державному бюджеті та надано кредитів фермерським господарствам на поворотній основі у сумі 50 млн грн.

Загалом фермерські господарства стали активно розвиватися на початку 90-х років минулого століття. Якщо в 1990 р. було зареєстровано лише 82 таких господарства, які у своєму користуванні мали 2 тис га сільськогосподарських угідь, то за п'ять років поспіль їх чисельність зросла до 34,8 тис, а угіддя в їх використанні збільшилися до 786,4 тис га (рис. 1).

Станом на 1 листопада 2020 р. кількість зареєстрованих фермерських господарств в Україні становила 31,9 тис, що на 1,9% менше порівняно з попереднім роком. У користуванні фермерів перебувало понад 4,8 млн га сільськогосподарських угідь, що більше порівняно з попереднім роком на 1,4%, або понад 23% від загальної площі сільськогосподарських угідь, що мали підприємства. При цьому середня площа сільськогосподарських угідь розрахунково на одне фермерське господарство становила 150,3 га [21].

Майже третина фермерських господарств в Україні використовує сільськогосподарські угіддя, розмір яких становить від 20,1 до 50 га. До того ж майже четверта частина фермерів використовують земельні наділи загальною площею до 20 га. Лише 8% фермерських господарств в Україні обробляють від 500,1 і більше гектарів земель (рис. 2).

При цьому із загальної чисельності фермерських господарств в Україні 16% не мають у використанні земель сільськогосподарського призначення [21]. Фермерські господарства належать до

дрібнотоварних виробників продукції. На початку зародження фермерського руху в Україні метою їхньої діяльності передбачалося забезпечення власних потреб у сільськогосподарській продукції і продовольстві та продаж надлишків такої продукції. За понад 25-річний період їх розвитку цілі та завдання діяльності таких господарюючих суб'єктів змінювалися. Нині більшість фермерів виробляє продукцію для продажу і лише частину такої продукції залишають для власних потреб [22].

Фермерські господарства України роблять суттєвий внесок у загальнодержавне виробництво продукції сільського господарства. Так, у 2020 р. частка фермерських господарств у валовому виробництві України зерна становила майже 15%, соняшнику – 18,8%, цукрових буряків – 4,6%, продукції тваринництва за видами – від 0,8% до 3,1% [21]. Таким чином, фермери відіграють значну роль у забезпеченні потреб внутрішнього ринку та формуванні експортного фонду.

Основними проблемами розвитку фермерських господарств України є відставання від сучасних тенденцій запровадження інноваційних технологій ведення сільського господарства. Нові технології та технічне забезпечення виробничих процесів є для більшості фермерів недоступними через вартість. Фермери мають обмежені фінансові ресурси, які формуються за рахунок доходів від реалізації товарної продукції та використовуються здебільшого для придбання необхідних матеріально-технічних ресурсів для нового циклу виробництва. Своєю чергою, перехід на вищий рівень господарювання передбачає додаткове залучення коштів.

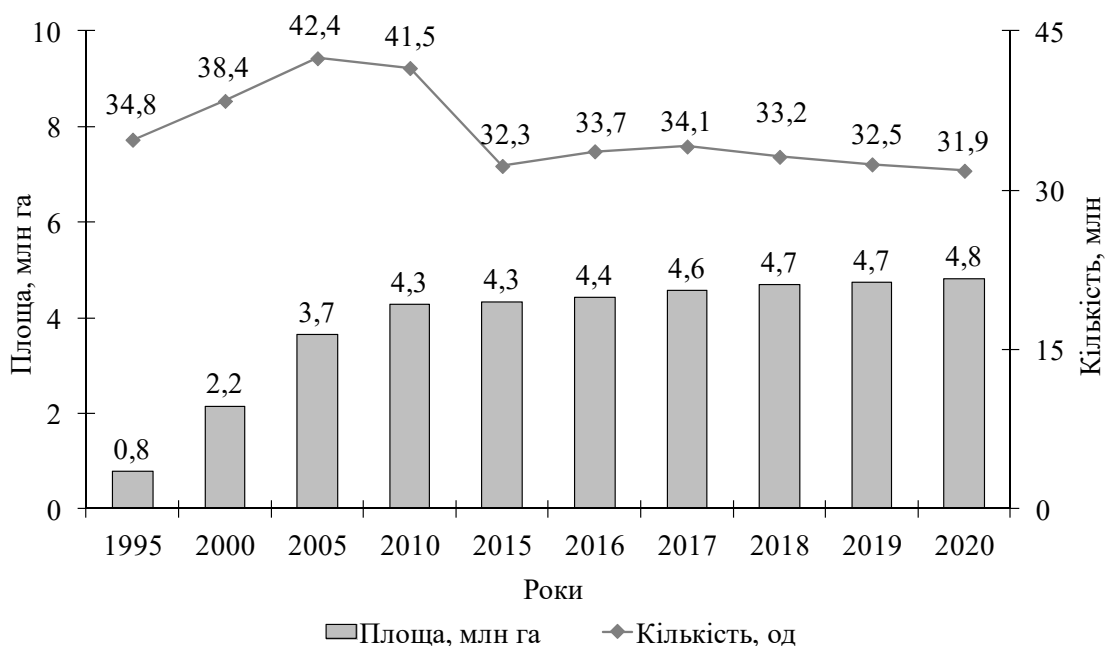

Рис. 1. Динаміка кількості фермерських господарств та площі їх землекористування в Україні

Джерело: складено авторами на основі [21]

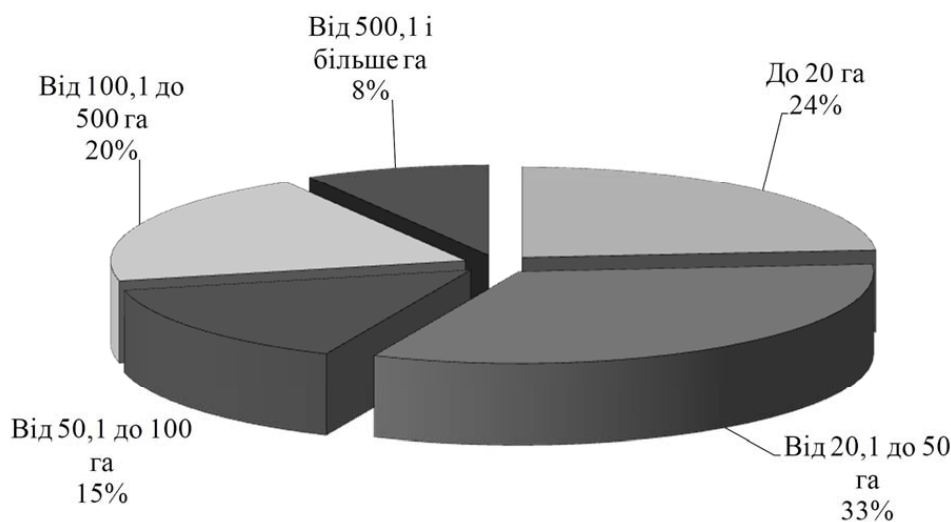

Рис. 2. Структура фермерських господарств за розмірами землекористування в Україні

Джерело: складено авторами на основі [21]

Можливістю залучення фінансових ресурсів є банківське кредитування. Проте умови кредитування у період економічної та політичної нестабільності в державі є мало привабливими для фермерів. Ставки кредитування банківських установ у 2020 р. з додатковими послугами перевищували 25% річних (незважаючи на наявність програм кредитування під 3–9% річних). Для порівняння: за підсумками 2020 р. рівень рентабельності більш поширених видів виробничої діяльності фермерів коливався від 7,7% (овочі) до 37,3% (соняшник) [22]. Тобто залучення банківських кредитів виявиться додатковим фінансовим навантаженням для фермерів.

У ринкових умовах дрібним фермерським господарствам складно конкурувати на розвинених аграрних ринках, до яких належить ринок зерна та олійного насіння. Фермери мають невеликі товарні партії продукції, до того ж трапляються непоодинокі випадки реалізації продукції з поля, без необхідної доробки та доведення до вимог державних стандартів. Тож ціна на таку продукцію значно нижче від існуючої на ринку, що відображається на кінцевих результатах діяльності. Тож пріоритетними напрямками діяльності фермерських господарств України мають бути ті, що дають найбільшу віддачу з одиниці земельної площі, зокрема вирощування овочів, фруктів, ягід, картоплі, «нішевих» культур олійної та зернової груп, виробництво м'ясо-молочної продукції. При цьому необхідно розглядати можливості переходу на виробництво органічної продукції, отримання в рослинництві декількох урожаїв на рік за рахунок запровадження зрошувальних систем, ведення тепличного господарства тощо. Це те, чим не займаються великі аграрні компанії, ураховуючи масштаби їх виробництва традиційної сільськогосподарської продукції, проте

більш прийнятне для дрібнотоварних виробників продукції.

Перехід фермерських господарств від вирощування зернових та олійних культур до овочівництва та плодово-ягідного напряму діяльності потребує капіталовкладень у розвиток виробництва та заготівельно-збутової інфраструктури. Це перш за все розвиток складського господарства, налагодження зв'язків із системою оптових селянських ринків, що необхідно для збереження врожаю та в разі потреби його швидкої реалізації, тому що зберігати врожай необхідно після проведення його попередньої обробки у спеціальних приміщеннях із дотриманням належного температурного режиму, вологості тощо. Це допоможе зберегти якість продукції та уникнути реалізації продукції в період її збирання, коли на ринку формуються найнижчі ціни. Виходячи із цього фермерським господарствам необхідно розбудовувати складське господарство та власні заготівельно-збутові мережі, зокрема шляхом кооперації фермерів.

У діяльності фермерських господарств має місце те, що частина вирощеної товарної продукції не знаходить покупців через відсутність можливості її купівлі-продажу. До того ж не всі виробники мають умови для тривалого її зберігання, тому багато продукції просто псується. Мережа заготівельно-збутової кооперації, яка існувала за радянських часів, була зруйнована, а сучасна, ринкова, ще не побудована. Влада здійснює перші кроки з налагодження кооперативних відносин на ринку сільськогосподарської продукції, які є вкрай необхідними, але не в змозі розв'язати повною мірою цю проблему. Створення фермерами та іншими дрібнотоварними виробниками сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів для заготівлі, первинної обробки, формування товарних партій продукції для подальшого продажу через

оптово-продовольчі ринки, мережі супермаркетів, громадського харчування є бажаним результатом розвитку внутрішнього ринку. Такі об'єднання дрібнотоварних виробників позитивно впливатимуть на формування цін та, як результат, збільшуватимуть їхні доходи.

Таким чином, у подальшому для створення належних організаційних, правових та фінансових умов розвитку фермерських господарств необхідно надавати державну та регіональну фінансову підтримку фермерським господарствам; диверсифікувати діяльність фермерських господарств; надавати можливість залучати банківське кредитування за доступними процентними ставками.

Для переведення фермерського руху на якісно новий рівень, необхідно удосконалити державну аграрну політику, сформувавши відповідне інституційне середовище, запровадити дієві організаційно-економічні механізми їх функціонування, механізми фінансового та інформаційного забезпечення, а також державної та регіональної підтримки фермерських господарств.

Пріоритетність підтримки фермерських господарств необхідно здійснювати шляхом:

- стимулювання нарощування обсягів сільськогосподарської продукції з високою доданою вартістю (створення, оновлення та модернізація виробничих і переробних потужностей, залучення інноваційних продуктів та технологій) фермерськими господарствами;

- розвитку діючих кредитно-фінансових механізмів та впровадження нових фінансових інструментів підтримки фермерства;

- створення сприятливих умов для започаткування та ефективного провадження фермерської діяльності, зокрема трансформації господарств населення у фермерські господарства, залучення молоді до ведення фермерського господарства [23].

Основними напрямками, за якими необхідно надавати державну фінансову підтримку фермерським господарствам, мають бути:

- стимулювання створення нових фермерських господарств та посилення конкурентоспроможності фермерських господарств;

- стимулювання розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

- стимулювання переходу фермерських господарств на виробництво органічної продукції (сировини);

- стимулювання первинної обробки та переробки вирощеної фермерськими господарствами продукції;

- підтримка розвитку тваринництва у фермерських господарствах;

- техніко-технологічне оновлення фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів [23].

Такі підходи, на нашу думку, сприятимуть створенню та розвитку фермерських господарств, створенню нових або розширенню наявних виробничих потужностей та загалом розвитку підприємства у сільській місцевості.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведених досліджень були зроблені такі висновки:

1. Фермерські господарства використовують понад 23% сільськогосподарських земель, утримують значну частину поголів'я тварин та птиці, виробляють понад 10% продукції сільського господарства.

2. Підвищення ефективності діяльності фермерських господарств потребує значних фінансових ресурсів, необхідних для оновлення матеріально-технічної бази та запровадження нових напрямів господарювання.

3. Для створення в подальшому належних організаційних, правових та фінансових умов розвитку фермерських господарств необхідні державна та регіональна фінансова підтримка, диверсифікація діяльності фермерських господарств, можливість залучення банківського кредитування за доступними процентними ставками.

4. Необхідно передбачити державну фінансову підтримку на безповоротній основі для фермерських господарств – виробників органічної продукції за такими напрямками: бюджетна субсидія органічного рослинництва з розрахунку на одиницю оброблюваних угідь (1 га); бюджетна дотація за утримання великої рогатої худоби; часткове відшкодування частини вартості витрат на проведення сертифікації продукції органічного виробництва; виробництво органічних харчових продуктів (у тому числі органічне виноробство); органічне грибівництво (у тому числі вирощування органічних дріжджів); виробництво органічних кормів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гудзь О.Є. Фінансові ресурси сільськогосподарських підприємств: монографія. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2007. 78 с.

2. Lyudmyla Katan, Olena Dobrovolska and José Manuel Recio Espejo (2018). Structural modeling of the financial support for the Ukrainian agrarian sector. *Investment Management and Financial Innovations*. № 15(3). P. 199–211. DOI:10.21511/imfi.15(3).2018.17.

3. Олійник Д.С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2003. 17 с.

4. Стецюк П.А. Проблеми фінансового забезпечення сільськогосподарських підприємств. *Облік і фінанси АПК*. 2011. № 4. С. 134–137.

5. Трусова Н.В. Формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств: монографія. Мелітополь: ММД, 2015. 354 с.

6. Худолій Л.М. Методи та інструменти фінансового забезпечення аграрного бізнесу України.

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Економіка, аграрний менеджмент, бізнес». 2014. Вип. 200(3). С. 9–14.

7. Яцук О.О. Фінансове забезпечення сільськогосподарських підприємств : монографія. Мелітополь : ММД, 2018. 467 с.

8. Бойко Л.О. Перспективи розвитку сімейних фермерських господарств в умовах конкурентного ринку. *Таврійський науковий вісник. Серія «Економіка».* 2020. Вип. 2(202). С. 78–85. URL: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/51/50> (дата звернення: 29.11.2021).

9. Гнатишин Л.Б. Інституційне середовище розвитку фермерських господарств. *Аграрна економіка.* 2017. Т. 10. № 1–2. С. 81–88. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2017_10_1-2_14 (дата звернення: 29.11.2021).

10. Загальні тенденції розвитку фермерських господарств в Україні / за ред. І.М. Демчак. Київ : Укрпромпromпродуктивність, 2016. 56 с.

11. Дудник О.С. Перспективи розвитку фермерства в Україні. *Економіка АПК.* 2016. № 3 С. 97. URL: <http://www.eapk.org.ua/contents/2016/03/97> (дата звернення: 25.12.2021).

12. Організаційно-економічне забезпечення розвитку сімейних фермерських господарств : монографія / Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, О.Г. Шпикуляк та ін. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2019. 212 с.

13. Саламін О.С. Актуальні проблеми становлення фермерських господарств. *Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького.* 2017. Т. 19. № 76. С. 91–95. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/235838276.pdf> (дата звернення: 24.12.2021).

14. Черевко Г. Стан, проблеми і перспективи фермерства в Україні. *Аграрна економіка.* 2017. Т. 10. № 1–2. С. 74–81. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/443823.pdf> (дата звернення: 24.12.2021).

15. Шпикуляк О.Г., Малік М.Й., Мамчур В.А. Перспективи і тенденції інституціоналізації сімейних фермерських господарств у механізмі ринку. *Економіка АПК.* 2018. № 12. С. 58–68.

16. Маслак О.М., Маслак Н.Г., Гужвенко С.М. Розвиток фермерських господарств в Україні: стан та перспективи. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка».* 2018. № 23. Вип. 8. С. 61–65.

17. Lyshenko M.A., Ustik T.V., Pisarenko V.V., Maslak N.G., Koliadenko D.L. Economic and marketing aspects of the functioning of small enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice.* 2020. Vol 2. № 33. P. 185–193. URL: <http://fkd.org.ua/issue/view/12530>. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.302968> (дата звернення: 24.11.2021).

18. Tetyana, Sokolska, Petro, Yukhymenko, Larysa, Khakhula, Svitlana, Lobachova, & Bohdan, Khakhula. (2020). Financial support to the agrarian sector of Ukraine. *Frontiers Journal of Accounting and Business Research.* № 2(1). С. 16–23. URL: <https://fmpublishers.org/admin/uploads/journals/pdfs/1588153587.pdf> (дата звернення: 29.11.2021).

19. Галайко А.М. Державна фінансова підтримка фермерських господарств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2018. Вип. 20.

Ч. 1. С. 100–103. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_1_2018ua/24.pdf (дата звернення: 25.12.2021).

20. Фінансування з державного бюджету. URL: <http://minagro.gov.ua> (дата звернення: 09.12.2021).

21. Сільське господарство України 2020 : статистичний збірник. Київ : Державна служба статистики України, 2021. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 09.12.2021).

22. Маслак О. Проблеми та перспективи фермерства в Україні. *Агробізнес сьогодні.* 2015. № 21(316). С. 10–11.

23. Концепція розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018–2020 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-p>. (дата звернення: 14.12.2021).

REFERENCES:

1. Gudz O.Ye. (2007) Finansovi resursy silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia. Kyiv: NNTs IAE. 78 p.

2. Lyudmyla Katan, Olena Dobrovolska and José Manuel Recio Espejo (2018). Structural modeling of the financial support for the Ukrainian agrarian sector. *Investment Management and Financial Innovations*, no. 15(3), pp. 199–211. DOI:10.21511/imfi.15(3).2018.17

3. Oliinyk D.S. (2003) Finansove zabezpechennia rozvytku silskohospodarskoho vyrobnytstva: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.04.01. Kyiv, 17 p.

4. Stetsiuk P.A. (2011) Problemy finansovoho zabezpechennia silskohopodarskykh pidpriemstv. *Oblik i finansy APK*, no. 4, pp. 134–137.

5. Trusova N.V. (2015) Formuvannia finansovoho potentsialu silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia. Melitopol: Vydavnychiy budynok MMD, 354 p.

6. Khudolii L.M. (2014) Metody ta instrumenty finansovoho zabezpechennia ahrarnoho biznesu Ukrainy. *Naukovyi visnyk natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Ser: Ekonomika, ahrarnyi menedzhment, biznes.* Kyiv: VTs NUBiP Ukrainy, vol. 200(3), pp. 9–14.

7. Yatsukh O.O. (2018) Finansove zabezpechennia silskohospodarskykh pidpriemstv: monohrafiia. Melitopol: Vydavnychiy budynok MMD, 467 p.

8. Boiko L.O. (2020) Perspektyvy rozvytku simeinykh fermerskykh hospodarstv v umovakh konkurentnoho rynku. *Tavriiskyi naukovyi visnyk. Serii: Ekonomika.* vol. 2 (202). pp. 78-85. Available at: <http://tnv-econom.ksauniv.ks.ua/index.php/journal/article/view/51/50> (accessed 29 November 2021).

9. Hnatyshyn L.B. (2017) Instytutysiine seredovyshche rozvytku fermerskykh hospodarstv. *Ahrarna ekonomika*, vol. 10, no. 1–2, pp. 81–88. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ae_2017_10_1-2_14 (accessed 29 November 2021).

10. Demchak I.M. (2016) Zahalni tendentsii rozvytku fermerskykh hospodarstv v Ukraini / za red. Demchak I. M. Kyiv : NDI «Ukrhropromproduktivnist», 56 p.

11. Dudnyk O.S. (2016) Perspektyvy rozvytku fermerskykh hospodarstv v Ukraini. *Економіка АПК*, no. 3, pp. 97. Available at: <http://www.eapk.org.ua/contents/2016/03/97> (accessed 25 December 2021).

12. Lupenko Yu.O. ta in. (2019) Orhanizatsiino-ekonomichne zabezpechennia rozvytku simeinykh fermerskykh gospodarstv : monohrafiia / Lupenko Yu.O., Malik M. Y., Shpykuliak O. H. ta in. Kyiv : NNTs «IAE», 212 p.
13. Salamin O.S. (2017) Aktualni problemy stanovlennia fermerskykh gospodarstv. *Naukovyi visnyk LNUVMBT imeni S.Z. Gzhytskoho*. Vol. 19, no. 76, pp. 91–95. Available at: <https://core.ac.uk/download/pdf/235838276.pdf> (accessed 24 December 2021).
14. Cherevko H. (2017) Stan, problemy i perspektyvy fermerstva v Ukraini. *Ahrarna ekonomika*, vol. 10, no. 1–2, pp. 74–81. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/443823.pdf> (accessed 24 December 2021).
15. Shpykuliak O.H., Malik M.Y., Mamchur V.A. (2018) Perspektyvy i tendentsii instytutsionalizatsii simeinykh fermerskykh gospodarstv u mekhanizmi rynku. *Ekonomika APK*, no. 12, pp. 58–68.
16. Maslak O.M., Maslak N.H., Huzhvenko S.M. (2018) Rozvytok fermerskykh gospodarstv v Ukraini: stan ta perspektyvy. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Ekonomika*, no. 23, vol. 8, pp. 61–65.
17. Lyshenko M.A., Ustik T.V., Pisarenko V.V., Maslak N.G., Koliadenko D.L. (2020) Economic and marketing aspects of the functioning of small enterprises. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, no. 33, pp. 185–193. Available at: <http://fkd.org.ua/issue/view/12530>. DOI: <https://doi.org/10.22004/ag.econ.302968> (accessed 24 November 2021).
18. Tetyana, Sokolska, Petro, Yukhymenko, Lar-ysa, Khakhula, Svitlana, Lobachova, & Bohdan, Kha-khula (2020) Financial support to the agrarian sec-tor of Ukraine. *Frontiers Journal of Accounting and Business Research*, no. 2(1), pp. 16–23. Available at: <https://fmpublishers.org/admin/uploads/journals/pdfs/1588153587.pdf> (accessed 29 November 2021).
19. Halaiko A.M. (2018) Derzhavna finansova pid-trymka fermerskykh gospodarstv. *Naukovyi visnyk Uzh-horodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 20, no. 1, pp. 100–103. Available at: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/20_1_2018ua/24.pdf (accessed 25 December 2021).
20. Finansuvannia z Derzhavnoho biudzhetu. Avail-able at: <http://minagro.gov.ua> (accessed 09 December 2021).
21. Silske gospodarstvo Ukrainy 2020: statystych-nyi zbirnyk. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2021. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (accessed 09 December 2021).
22. Maslak O. (2015) Problemy ta perspektyvy fermerstva v Ukraini. *Ahrobiznes sohodni*, no. 21(316), pp. 10–11.
23. Kontseptsiiia rozvytku fermerskykh gospodarstv ta silskohospodarskoi kooperatsii na 2018–2020 roky. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/664-2017-r>. (accessed 14 December 2021).